ПОРТРЕТИ

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

Як він в шатро зайшов навколішки до хана,
Ганьба спекла язик, наповнилась гортань
Прокльонами, а хан сказав: "Даниле, встань!
Князеві повзати? Це навичка погана.

Ти другом будь мені. Ножа чи буздугана
На мене не готуй і чесно сплачуй дань,
Та не плекай в душі державних пожадань,
Бо краща голова жива, ніж бездиханна!"

Данило промовчав. Принизливі права
На свій престол дістав, як в очі — посвист пуги;
В Галичину примчав, як буря степова.

Він шикував полки, мечі із харалуги
Кував і будував державу з болю й туги,
За честю й правдою болючого єства.

1999

ІВАН ВИГОВСЬКИЙ

Закопані московські коругви
Під Конотопом, на кривавім полі,
Гниють чи сунуть на Чигрин поволі,
Вилазячи, як та вужва, з трави?

Ти думай! Не зрікайся булави!
Вже заряджають вороги пістолі,
Щоб осмалити твої груди голі —
Шануйся! Влади не віддай! Живи!

Та він таки пішов на поклик черні,
І від гетьманства передав ключі
В слабенькі руки, в помисли мізерні…

Вернись! Поклич! Ми встанемо вночі
І знов зупиним орди людожерні,
Поклянемося на твоїм мечі!

1999

ПИЛИП ОРЛИК

Чорнило, і папір, і лампа — на столі,
В руці — перо з крила, у спогаді — латина,
Він конституцію писав. Була хвилина,
Коли він Богом жив, ще Орлик, не Орлі.

В народів є царі, султани й королі,
Клейнод володаря йде від отця до сина.
Ми ж вибиратимем вождя, бо ми — єдина
Безглавна нація на цій сумній землі.

"Зашвидко ми з біди погнались в демократи,
Монарха треба нам", — гуділи козаки, —
І я між ними був, пробач мені, мій брате!

А він замислював державу на віки,
І час його настав, коли воскресла мати,
І випав царський жезл з московської руки.

1999

ОЛЕКСІЙ РОЗУМОВСЬКИЙ

Козацький син з царицею в постелі —
В підлозі аж потріскують клинці.

А за дверима — слуги, як мерці,
А в глибі ночі — солов'їні трелі.

Що з цього буде? Церква в Козельці,
Струнка дзвініця зодчого Растреллі,
І гетьман України, й невеселі
Родини Розумовських манівці.

Твоя імператриця, мій козаче,
Та ти — не імператор, не владар,
Ти тільки майстер пестощів, одначе

Не випалився твій вогонь задар,
Бо твоє серце голосне й тремтяче
У дзвоні б'є, аж глухне паламар.

1999

СИМОН ПЕТЛЮРА

Життя апостола, козацька кров, як фана,[2]
Що клекотить крильми, за волю в бій веде;
Бойовика плече від полум'я руде,
В очах зажурених — рішучість отамана.

В окопах, на фронтах земля трудна й рахманна
Від кулі берегла, не зрадила ніде…
А вже коли стріляв агент НКВД,
У Симона була своя глибока рана.

Щоб рятувати край, погодився по Збруч
Одрізати — це так, немов оддати руку,
Щоб серце зберегти… О совісте, не муч!

Цей чоловік спізнав найтяжчу в світі муку,
Коли доводиться добра і зла сполуку
Приймати як вогонь свободи голіруч!

1999

АНДРІЙ ПОТЕБНЯ

В лісах під Краковом — П'єскова Скала.
Могила там, неначе сонця штрих.
На спочин поміж друзів бойових
Там Потебню Андрія смерть поклала.

Він дослужитись міг до генерала,
Він жити міг в палатах золотих,
Але в бою віддав останній дих
За те, щоб наша воля не вмирала.

О Боже, подвиг цей не понівеч,
Від Тебе народилась ця людина,
Цей наймолодший із усіх предтеч

Свободи людської — дух паладина
Ти освяти, як муки свого сина,
І Польщі, й України спільний меч.

1999

БОГДАН-ІГОР АНТОНИЧ

Антонич був хрущем на вишеньці зеленій,
Рудою квіткою, котра бринить крильми;
Хто б міг подумати, що він поміж людьми
Постане як титан і Лемківщини геній?

Він мало жив на цій землі благословенній,
А Бог, що приїжджав у Горлиці саньми,
Являвсь йому й казав: "Хоч серце надломи,
Але яви свій край Європі і Вселенній!"

І скинув він з душі провінції оброть,
Засяяла над ним зірниця Кобзарева,
І мова увійшла в його натхненну плоть.

Від привітань життя він ріс до Книги Лева, —
В словах його — небес прозорість кришталева,
Так наче їх йому продиктував Господь!

1999

АВГУСТИН ВОЛОШИН

Духовного отця він мав ясну подобу,
Кріпився молитвою, творителькою див.
За праведність і честь Господь йому судив
Підняти рідний край, мов Лазаря, із гробу.

Він смертю перейшов найвищу перепробу,
І кров його чекіст крізь пальці процідив.
Та з Києва озвався свободи вічний див,
І в Київ Августин прийшов на пошанобу.

Він повернув життя найменшій з Україн,
І цим — найбільшій дав сміливість і завзяття,
Щоб до державності піднятися з колін.

Його ім'я горить в калині Закарпаття,
І світить з-понад гір, немов нічне багаття,
Зове молитися, немов недільний дзвін.

1999

МИКОЛА ЛУКАШ

В морози різдвяні — без шапки й без пальта,
Як знак приготувань до заслання й Сибіру…
Він жив у бідності, мав лиш талант і віру,
Дар — не ридаючи — нести свого хреста.

Коли проймала дух неволі мерзлота,
Він сам себе палив, як зв'язану офіру;
В його душі любов палала понадміру,
І мова сяяла, мов космосу врата.

Збирати зорі слів і тамувати болі
Судилося йому, щоб відвернути скон
Народу, скутого на рабському суходолі.

Він вічний, як земля, та не серед ікон
Його парсуна! Він — свободи лексикон,
Сохрана нашого майбутнього в глаголі.

1998

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО

Юнацький зір і сивина пророка,
Сльози і сонця незбагненний сплав.
Як небеса, над лісом людських справ
Світилася його душа глибока.

Час від його проникливого ока
Трутизну в мед підступно заховав.
Він пив її, та смерть свою здолав,
Ніч обернув на сяйво оболока.

Невидимий для гнома і крота,
Торкаючи зірниці головою,
Стоїть він, мов заграва золота.

Просвітлюючи колоски і хвою,
Іде він стежкою понад Десною,
І плаче голосно, як сирота.

1976
ОЛЕСЬ ГОНЧАР

Він боронив свій дух від страхоти,
Тримав, як щит, оманливу покору,
Та схилених навчав дивитись вгору,
Багно, не доторкнувши, обійти.

Він душу мав подібну до собору,
Що з нього вже позбивано хрести,
Щоб молитовним людям не зайти,
Замок тяжкий повішено знадвору.

Та Бог ув'язнений ожив! Поглянь:
Вже сяють вікна, палахкочуть свічі,
Хрести вернулись на вершини бань.

А друг, скоротичілий у каліччі,
Кляне його, хоч вихваляв у вічі,
І падає в підлоти чорну хлань.

2003
АНДРІЙ МАЛИШКО

Печальний гармоніст з обухівських музик,
Невиспіваний схов Тарасового болю,

Тяжка його доба, позначена ганьбою,
Топтала ум йому, ставала на язик.

Та в найчорніші дні зривався він до бою,
Прокльони накликав на сталінських владик,
І підставляв під меч свій зір і свій кадик,
Будив дрімаючих суремною трубою.

Тепер — герої всі. Тепер — усі святі!
Вердикт написано: не вмер за Україну
В тюрмі НКВД, в сибірській мерзлоті…

О судді молоді із запахами тліну,
Не так судили б ви, якби адреналіну
Набралися, як він, на власному хресті!

2003
ОЛЕКСАНДР БІЛАШ

Як вітер з Хортиці, як весняний капіж,
Що солодко дзвенить і ламле вікна льоду,
Як блискавка нічна зі скроні небозводу,
Як листя й сніговиць морозяний крутіж,

Так він являвсь мені, і все тихіш, тихіш
Торкався клавішів, мов добував зі споду
Козацької землі надію на свободу,
І лик його світив трудженний, як леміш.

Як стану я колись перед обличчям Бога
Відзвітуватися за вбогий трудодень,
Вписати два рядки до свого некролога,

Я дякуватиму за декілька пісень,
Що написав Білаш з Його благословень,
Де вся моя печаль, і ніжність, і тривога.

2003
ГАЛИНА КАЛЬЧЕНКО

Слухняна й смертна глина, як раба,
Згинається, чужій підвладна волі.
Та непокора зріє в ній поволі,
Встає за невмирущість боротьба.

У бронзі грає слово, мов труба,
В граніті — вкриті інеєм тополі.
Душі землі, де стигнуть людські болі,
Торкається її рука слаба.

Та ось — Галина відійде від Лесі,
Як донор… Кров її пульсує, б'є
У кволій плоті на каміннім плесі.

Той камінь їй безсмертя віддає,
Що закричав і вмить життя своє
Почув на стилоса натхненнім лезі.

1977
ГАЛІЛЕО ГАЛІЛЕЙ

Печаль мерця в обличчі Галілея:
Або зректися істини й ума,
Або — автодафе! Душа німа
Згортається в темнотах, як лілея.

Кат з чотками, немов з петлею рея,
Стоїть над ним — і виходу нема.
Там жах вогню, тут підлості страма,
Там смерть, а тут прислужницька ліврея.

Він каявся й хрестив своє чоло,
А потім жартома сказав: "Синьйори!
Все ж крутиться Земля, що б не було!"

Те слово чути крізь віки і гори,
Що десь на дні облудної покори
Кипить, як правди вічне джерело.

1967

ДЖОРДАНО БРУНО

Джордано Бруно! Вийди із вогню!
Порозкидай ненависне кострище
І розчави, як гадину, що свище,
Димуючу останню головню!

Ні, не виходь! Лети, здіймайся вище
З тим полум'ям, що спалює брехню,
А не тебе, бо ти вже рівня дню,
Ти правди смолоскип — не попелище!

Почула космонавтів римська мідь,
І ворог твій ховається, як плюсква,
В темноти й шпари вигаслих століть.

Розвалюються вівтарі падлюцтва,
А твій престол незайманий стоїть
В ясній душі нескореного людства.

1967

ЮЛІУШ СЛОВАЦЬКИЙ

Свободи духом жив, ненавидів тюрму,
Будив козацький біль в живім могильнім схові;
А як помер, то цар заборонив ляхові
Покласти пам'ятник у Кременці йому.

А Бог тоді сказав: "Його я в храм візьму,
Вмуруйте лик його в стіну, пани майстрові,
Хай гріється костьол в його могутній крові,
І хай живе поет — цареві на страму!"

Це нелогічно, ні, — поет поміж святими!
А може, ми собі придумали закон,
Що має бути він створіннями гидкими

Обмотаний, немов старий Лаокоон?
Ні! Тут за ним стоїть крилатий ескадрон —
Бойовики повстань — з мечами херувими!

1999

МУСА ДЖАЛІЛЬ

Нема полону й рабства для душі,
Не скутої нікчемним страхом смерті.
Лиш боягузи, в пилюзі простерті,
Перед катами в'ються, як вужі.

Колючий дріт знімає маски лжі,
Серця й обличчя, як папір, подерті.
За миску баланди чи жменю дерті
Вчорашній друг стає в ряди чужі.

О, це болить! Куди сховати очі,
Щоб не побачили відомсти сліз
Донощиків продажні поторочі!

Щоранку табір шелестить, як ліс, —
Там убиває зрадників щоночі
Татарський погляд, кинутий навскіс.

1972

ЮЛІУС ФУЧИК

Твоє життя зникає, як міраж.
Надовкруги серця мовчать, як дзвони,
Затоплені в болото, а тевтони
Для нації твоєї роблять саж!

Душа побита в скалки, як вітраж,
Здається, світ навіки в тьмі потоне,
Та крізь тюремні засуви й бетони
Проб'ється твій останній репортаж!

Бо Прага є! І правда є! І люди
Не всі переймуть звичаї скота,
Не всі осліпнуть на шляхах облуди.

Дух — від покори, від брехні — вуста,
А зір — від злуди відмивати буде
Твого страшного слова чистота!

1972

ФЕДЕРІКО ГАРСІА ЛОРКА

На золотій околиці Гранади
Гарсіа Лорка горілиць лежить.

Він утопив свій погляд у блакить,
У синє небо, повне світла й знади.

А кров його в сухій траві горить
І сліпить, наче блискіт канонади.
Навколо вбивці повзають, як гади,
Маскуючись, міняє шкуру бридь.

Це єзуїтська головна прикмета —
Застрелити живого, наче пса,
Вважати богом мертвого поета!

Та хиляться над мертвим небеса,
Горять із плазнів сплетені тенета,
І сяє слова вічного яса!

1972

АНТУАН ДЕ СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ

Навіщо повертатися назад
З небес на землю, де війни катуші,
Де Францію дрібні й підступні душі
Зжирають, наче гусениці сад?!

І свій літак тісний, немов снаряд,
Веде він у безумнім безоружжі
Крізь вибухи, що, мов сліпучі ружі,
Цвітуть і осипаються підряд…

В палаючій, як метеор, машині
Його вхопила неба течія
І занесла в глибини темно-сині.

Світ у зірках читав його ім'я,
Лиш у пісках Лівійської пустині
Не відала про це сліпа змія.

1972

ЕРНЕСТО ЧЕ ГЕВАРА

1

Як дим, на землю падає Гевара,
Кущами болю вибухло плече...
Так тихо поміж пальці кров тече,
Як поміж скелі золотава хмара.

Стає над ним убивця, як примара,
Впритул стріляє ще, і ще, і ще...
— Хіба не годі вже? — питає Че.
І сміхом зблискує зіниця кара.

Прибитий до камінної плити,
Як до хреста, він мусить помирати,
Щоб завтра встати для святої мсти...

І ось беруть його в сувій церати,
В тюрму несуть таємно, мов кроти,
І неживого кидають за ґрати.

2

Спалити, чи віддати для мурах,
Чи в мурах затопити, чи в бетоні,
Чи поховати в атомному схроні
Цей, наче порох, небезпечний прах?

Так біситься і шаленіє страх.
І, щоб не брався мертвий Че до броні,
Вони йому відрубують долоні,
Обпечені на вогняних вітрах!

Ті руки, мов облиті кров'ю птиці,
На волю вириваються, летять,
І дивляться на землю, як зірниці.

А на землі, там, де хрести стоять,
Зготовані вже для нових розп'ять,
Вниз опускають очі люди ниці.

1972-2003

ЮРІЙ ГАГАРІН

Упав літак, на нашій тверді тлінній
Розпався умлівіч, як всохла віть.
Вогонь шарпнувся в синю небозвідь
Над божевіллям металічних ліній.

Трава почервоніла, наче мідь,
Струхлявіла й збіліла сталь, як іній,
Згорів, немов газета, алюміній —
Такий, що не повинен був згоріть.

До вогнища прибігли з поля діти,
І їм вдалось у попелі знайти
Дзвінкий обруч космічної орбіти.

О Юрію! Носив на серці ти
Швидкий політ і вже не міг стерпіти
Повільних крил, як руху без мети.

1972